

До разової спеціалізованої вченої ради ДФ 35.051.076
Львівського національного університету імені Івана Франка
(вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000)

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Сціри Марії Андріївни на тему «Фразеологічні засоби вираження градуальності в українській мові (семантика, структура, прагматика)», представлену на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія»

Ступінь актуальності обраної теми дослідження

У феномені мови, за допомогою якої людина пізнає світ і саму себе, найнаочніше виявляється її діалектична суть: мова є і результатом, і водночас інструментом пізнання. Мова як знакова система й одна із визначальних властивостей людини та суспільства має значну кількість засобів і прийомів для акумуляції знань та передачі інформації. Універсальним способом репрезентації знань про міру, ступінь та інтенсивність різних явищ є градація.

На засадах почерпнутої теоретичної бази, авторка досліджувала фразеологічні засоби вираження градуальності в українській мові. Фактично, праця авторки є спробою розпрацювати власну систему опису (градуальних) фразеологізмів в українській мові, проаналізувати їхній вжиток у різних стилях мовлення та окреслити їхні прагмастилістичні функції. Чому? Чому це так актуально і науково цікаво? Бо фразеологізми є взірцем увиразнення національного коду окремого етносу. Вони усебічно розкривають усю палітру людських станів етносу у купі з його звичаями, обрядами, віруваннями і т.ін. Багатогранність історичного буття народу приховано саме у фразеології (з семою градуальності зокрема).

Тема дисертації є актуальною, її структура продумана, а матеріал викладений логічно та послідовно. Отримані в роботі наукові результати в сукупності розв'язують важливу наукову проблему.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Запропоноване дослідження М.А. Сціри тверезо протоколюється в контекст наукових студій, які вписуються в комплексну наукову тему «Українська мова у просторі і часі: лінгводидактичний, прагматичний і культурологічний аспекти», яка розпрацьовується на кафедрі українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка (номер державної реєстрації 0118U000618). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 27/10 від 26.10.2016).

Наукова новизна отриманих результатів.

Серед важливих результатів, які становлять наукову новизну, варто відзначити подальше розпрацювання теоретичних засад дослідження градуальності на матеріалі фраземного фонду української мови. Унаочнено прийоми аналізу значень фразеологічних одиниць з метою виявлення в них сем градуальності. Теоретичне значення полягає в тому, що результати дозволяють розширити уявлення про фразеологічні одиниці зі значенням градуальності, охарактеризувати їхню семантику та структуру, а також їхнє практичне застосування.

Практичне значення отриманих результатів.

Проведені дослідження мають важливе прикладне значення. Матеріали можуть бути використані у процесі вивчення фразеологічної системи української мови; на заняттях зі стилістики, культури мови, лінгвістики тексту. Заслуга праці в укладенні словника фразеологічних антонімів із семою градуальності та формуванні корпусу фразеологізмів із семою градуальності у вигляді градуальних шкал. Подано зв'язки категорії градуальності з категорією інтенсивності і через власну систему опису фразеологізмів проаналізовано системні зв'язки, як: синонімія (варіативність), антонімія, полісемія.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації викладені у трьох розділах мають достатнє теоретичне, методологічне та емпіричне обґрунтування. Це обумовлене кількістю проаналізованих здобувачкою джерел, апробацією результатів дослідження, а також використанням загальнонаукових і конкретно наукових методів дослідження.

Характеристика основних положень роботи.

Дисертація побудована класично, складається із анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (209 найменувань). Основний обсяг дисертації становить 197 сторінок. Його доповнюють 9 додатків (А–Ж).

У *Вступі* обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та завдання дослідження, наукову новизну, практичне значення, апробацію результатів, повноту викладення наукових і прикладних результатів дисертації в опублікованих працях.

У першому розділі розглянуто теоретико-методологічні проблеми дослідження фразеологічних одиниць із семою градуальності, описано методологію та методи досліджень, подано характеристику наукових праць, присвячених вивченню градуальності як мовної категорії, визначено поняттєво-термінний апарат дослідження, вказано на зв'язок категорії градуальності з мовними категоріями інтенсивності, граничності, міри і ступеня.

У *другому* розділі детально описано структурно-семантичні, граматичні, функціонально-стилістичні, тематичні та інші підстави класифікації фразеологізмів; вказано на системні зв'язки у фразеологічній системі; охарактеризовано чинники, які зумовлюють формування національної фразеологічної картини світу; зосереджено увагу на принципи лексикографічного опису фразеологічних одиниць. У підрозділі 2.4. «*Фразеологічні одиниці із семою градуальності*» подано схему опису фразеологічних одиниць із семою градуальності та представлено будову горизонтальної та вертикальної градуальних шкал.

У *третьому* розділі проаналізовано значення виявлених у словниках фразеологічних одиниць із семою градуальності (2220 ФО), а самі

фразеологізми представлено у вигляді градуальних шкал на підставі виділених градусем – тих елементів значення фразеологізму, що дозволяють зіставити (порівняти) значення різних фразеологізмів, які виражають ту саму ознаку чи стан. Місце конкретного фразеологізму на шкалі (співвідносне зі ступенем градуальності) залежить від градатора. У цьому розділі авторка спирається на використано ідеографічну класифікацію ФО, запропоновану В.Д. Ужченком і Д.В. Ужченком. Відповідно всі фразеологізми розподілено між фразеотематичними групами (ФТГ), фразеотематичними підгрупами (ФТГ) і фразеосемантичними полями (ФСП).

Висновки достатньо повно відображають хід розв'язання поставлених у роботі завдань, містять основні результати дослідження.

Список використаних джерел досить повний і охоплює сучасні вітчизняні та зарубіжні публікації.

Додатки сприяють більш повному й точному сприйняттю результатів здійсненого дослідження, містять словник фразеологічних антонімів із семою градуальності (додаток Б), перелік використаних у роботі термінів (додаток В), індекс проаналізованих фразеологізмів (додаток Г), ілюстративний матеріал допоміжного характеру (додатки Г–Ж).

Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах, які опубліковані автором.

За результатами дисертаційної роботи опубліковано 6 одноосібних наукових праць, з них у фахових наукових виданнях, рекомендованих ДАК Міністерства освіти і науки України – 4, у закордонному науковому виданні – 1. Одну статтю опубліковано у збірнику тез і матеріалів.

Зауваження до змісту та оформлення дисертації.

1. Ключові слова відбивають об'єкт градуальності, а не фразеологізму, який задекларований у ньому.

2. Якщо «одним із основних рівнів мови, одиниці якого передають градаційну семантику, є лексичний», і засобами реалізації градаційної функції є фразеологізми подані в праці на засадах лексикографічного та ідеографічного опису, то яке місце займає структура і прагматика, задекларована в темі?

3. Відповідно до мети увага дисертантки наскрізно мала би бути зосереджена на семантичному та структурному, прагматичному аналізі фразеологізмів зі значенням градуальності. А в праці більше міркувань про градуальність, а менше – про структуру, семантику і прагматику саме градуальних фразеологізмів.

4. Занадто загально звучить, на нашу думку, об'єкт дослідження – фразеологічна система української мови і, зокрема, фразеологічні одиниці із семами градуальності у структурі значення, котрий несумірний до кінця з предметом дослідження є семантична, структурна характеристика фразеологізмів із семами градуальності, відношення градуальних номенів із фразеологічною, лексичною системою української мови.

5. Варто було детальніше сформулювати та описати формальні, смислові, структурні (якщо такі були) підстави виділення градаційної семи / градаційних сем у структурі значення фразеологічної одиниці. Іноді виникають сумніви щодо ступеня об'єктивності при побудові градаційних шкал, а відповідно постає питання про «роль» авторського суб'єктивного чинника в цьому процесі.

6. Індекс проаналізованих фразеологізмів (додаток Г) містить 2016 пунктів, а в анотації задекларовано аналіз 2220 фразеологічних одиниць (с.4). Чим авторка пояснить цю розбіжність?

7. Прикрим недоглядом вважаємо пропущені в процесі оформлення тексту дисертації пунктуаційні та орфографічні помилки (сс. 29, 52, 62, 78, 190).

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності.

Детальний розгляд дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявив.

Висновок

У цілому дисертаційна робота Сціри Марії Андріївни «Фразеологічні засоби вираження градуальності в українській мові (семантика, структура, прагматика)» є цілісною, самостійною, завершеною роботою на правах рукопису, яку виконано на актуальну для української філології тему з

використанням наукових методів дослідження. Робота має чіткий зміст, містить обґрунтовані результати, які відображають особистий внесок здобувачки, свідчать про наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи та достатньо повно представлені в наукових працях. Дисертація відповідає спеціальності 035 «Філологія» та вимогам до оформлення дисертації, які затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (з наступними змінами), і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка, Сціра Марія Андріївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія».

Рецензент:

доктор філологічних наук, професор
кафедри англійської філології
факультету іноземних мов
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Іван БЕХТА